

Ключевые слова: профессиональная подготовка будущих учителей, учителя естественно-научных дисциплин, охрана здоровья, рискованное поведение, аддиктивное поведение.

Yefimova V.

PROJECT ACTIVITY IN THE HEALTH EDUCATION AS AN ELEMENT OF PROFESSIONAL SCIENCE TEACHER TRAINING

The article analyses experience in future Science teacher training for project work aimed at prophylaxis of diseases and risky conduct among schoolchildren at lessons on Health Education. The paper discusses the conditions influencing the efficacy of students' project work.

Key words: professional teacher training, Science teachers, Health Protection, risky conduct, addictive behavior, drug addiction.

УДК 37.015.311:377-057.874

В.П. ЗАВАДА
(Полтава)

ДО ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ СТАРШОКЛАСНИКІВ У МАЙБУТНІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Ключові слова: майбутня професійна самореалізація, самореалізація учня, готовність до професійної самореалізації.

Актуальність і постановка проблеми. В умовах розбудови незалежної української держави зростає роль освіти, покликаної забезпечити відродження інтелектуального і духовного потенціалу нації. Національною доктриною розвитку освіти в Україні у XXI столітті передбачено як головне завдання школи створення належних умов для гармонійного розвитку кожної особистості, її творчої самореалізації.

Аристотель і Платон розглядали самоздійснення духовних і фізичних здібностей людини як мету її життя. Вони пов'язували світобудову з питанням про сенс людського життя, про оптимізацію індивідуального потенціалу та суспільного розвитку.

У класичній гуманістичній педагогіці особливу увагу проблемам самовиховання і самовдосконалення як процесам самореалізації приділяли К.Вентцель, А.Дістервег, Й.Песталоцці, М.Пирогов, Ж.-Ж.Руссо, К.Ушинський та інші вчені.

У руслі вітчизняних і зарубіжних філософських, соціологічних та педагогічних концепцій протягом останнього півстоліття активно досліджуються окремі аспекти цього феномена. Так, Л.Антропова, Л.Коган та ін. виходячи з позиції вищих суспільних інтересів, розглядають самореалізацію особистості як мету соціальної перебудови, створення нового суспільства.

У роботах психологів К.Абульханової-Славської, А.Петровського представлена діалектика ідентифікації та індивідуалізації особистості як рушійних сил її самореалізації. Важливі елементи "Я-концепції" і проблеми її становлення розглянуті в дослідженнях Р.Бернса та І.Кона. У працях А.Маслоу, К.Роджерса досліджуються проблеми управління і самоуправління процесами самореалізації, важливі умови їх оптимізації. Самореалізацію особистості як цілісний процес становлення людини на своєму життєвому шляху в свій час досліджували С. Рубінштейн і Л. Виготський. Плідно продовжили вивчення цього аспекту самоздійснення підростаючої особистості Л. Божович, Д. Ельконін.

В останні десятиріччя педагогічна наука все сміливіше пов'язує проблеми самореалізації як самоздійснення вільної особистості з наданням їй можливостей реалізувати себе переважно в творчій діяльності. У працях В.Алфімова, В. Андрєєва, І. Іванова, В. Загвязинського, В. Кан-Каліка, М.Нікандрова розглядається тісний взаємозв'язок між процесами творчої діяльності дорослих і дітей та їх динамікою через конкретні процеси самоздійснення у різних видах креативної діяльності.

Українські та російські науковці (К.О.Абульханова-Славська, Л.І.Анциферова, Г.С.Батіщев, О.Ф.Бондаренко, Є.І.Головаха, Л.Коган, Г.С.Костюк, О.О.Кроник, О.М.Леонтєв, П.В.Лушин, В.І.Муляр, В.Г.Панок, В.А.Роменець, С.Л.Рубінштейн, Л.В.Сохань, Т.М.Титаренко та ін.) розглядають самореалізацію як свідомий, цілеспрямований процес розкриття й опредметнення сутнісних сил особистості в її різноманітній практичній діяльності. Становлення суспільно активної та гармонійно розвиненої особистості великою мірою залежить від особистих зусиль самої людини, орієнтованих на самовдосконалення та самореалізацію як неодмінну умову досягнення успіху у житті (С.Д.Максименко, М.І.Пірен, Т.В.Говорун, Л.М.Деміна).

Педагогічні аспекти самореалізації як активної пізнавальної та творчої діяльності в нових умовах освітнього процесу розробляють І. Бех, І. Волощук, М. Зуболій, І. Зязюн, О. Киричук, В. Кузь, О. Коберник, О. Кононко, Л. Левченко, В. Оржеховська, В. Радул, А. Сиротенко, О. Сухомлинська, С. Уланова, В. Хайруліна, К. Чорна.

Мета статті: здійснити теоретичний аналіз підходів до сутності самореалізації особистості, дати авторські визначення поняття самореалізації.

Виклад основного матеріалу. У даний час зростає в процесі професійної діяльності міра соціальної свободи для активної, творчої особистості. Орієнтація на ціннісно-сміслові розкриття індивідуальності дає можливість говорити про необхідність особистісно-професійного розвитку майбутнього фахівця у його професійній підготовці.

І.В. Лебедик відмічає, що проблема особистісно-професійного розвитку містить у собі основне протиріччя професіонала-суб'єкта – між вимогами до професійної діяльності, що виявляються в чіткому, а часто жорсткому алгоритмі її виконання, й творчими, оригінальними результатами діяльності із саморозвитку й самоудосконалення. Саме розв'язання цього протиріччя дозволяє людині вийти на новий рівень особистісно-професійного розвитку [2].

Узагальнюючи різні точки зору науковців щодо даної проблеми, визначено, що більшість з них вважає проблему самореалізації сьогодні особливо важливою, оскільки вона пов'язується із самоздійсненням людини; виокремлюється необхідність розгляду особливостей поєднання внутрішніх стимулів й зовнішніх умов саморозвитку.

Обираючи шляхи й засоби самореалізації, людина співвідносить свої бажання ("хочу" – інтереси, бажання, захоплення, які спонукають до активності; вища планка можливостей самореалізації, аутентичних особистості) з можливостями ("можу" – самопізнання своїх можливостей, самоставлення, самооцінка) і необхідністю, переважанням ("потрібно" – самоорганізація, що включає в себе саморегуляцію, а також уява про соціальні запити стосовно особистості).

За І.В. Лебедиком, самореалізація розглядається як спеціально організованої суб'єктом діяльності, метою якої є втілення ним свого суб'єктивно відчутного призначення, а також результат цієї діяльності, що тісно пов'язана із саморозвитком та самоствердженням особистості [2].

Л. С. Левченко визначає самореалізацію як свідомий процес розгортання та зростання сутнісних сил людини, зокрема дитини, підлітка, юнака: її задумів, творчих здібностей, умінь, потреб, мотивів, життєвих цінностей [3].

У той же час самореалізація – це усвідомлений виконавчо-результативний процес саморозвитку (самоосвіти, самовиховання, саморегуляції, самооцінки). Відбувається самореалізація як практичний, продуктивний процес вже на основі підготовчої, мобілізуючої роботи самоактуалізації, і ці тісно пов'язані внутрішні процеси є по суті цілісним зв'язком у процесі самобудівництва і саморозвитку особистості. Тому не випадково у вітчизняній педагогіці процеси самореалізації та самовиховання (самовдосконалення) розглядаються як тотожні. По суті, теорія самореалізації (К.Роджерс, А.Маслоу, Р.Бернс) суттєво збагачує споріднену з нею теорію самовиховання, яка виникла значно раніше і сьогодні потребує нових ідей та технологій.

Таким чином, самореалізація підростаючої особистості розглядається як могутній чинник розвитку емоційних, інтелектуальних і творчих сил особистості учня.

Ж.В.Воронцова розглядає самореалізацію особистості, зокрема дитини, підлітка, юнака, як свідомий процес найбільш повного розкриття і зростання потенційних та спонукально-мотиваційних сутнісних сил людини, що приводить до самоствердження власного "Я". Потреба в самореалізації є основною потребою особистості і проявляє себе в усіх сферах її життєдіяльності. У будь-якому демократичному суспільстві можливі прояви самореалізації, які ґрунтуються на засадах справедливості, милосердя, любові, професіоналізму [1].

Самореалізація особистості складається із самоактуалізації (усвідомленого визначення індивідом мети життєдіяльності), самопізнання (самоспостереження, самоаналізу, самооцінки та самоконтролю), саморозвитку як самостійного накопичення теоретично-практичного досвіду (самоосвіти) і формування нових особистісних якостей (самовиховання). Особливості самореалізації старшокласників зумовлені віковими особливостями та прагненням до професійного самовизначення.

Механізмом самореалізації є розв'язання досить гострих суперечностей між "Я" – ідеалом і "Я" – реальністю. Самореалізація старшокласників проходить за допомогою внутрішніх психічних механізмів (прийоми психічної саморегуляції, аутотренінг, вольові зусилля) та зовнішніх підкріплюючих засобів з боку вчителів, батьків, друзів, друкованих та електронних засобів інформації тощо. Така діалектика внутрішнього і зовнішнього впливу стає незамінним чинником своєчасної і якісної самореалізації підростаючої особистості. Численні факти, безперечно, свідчать про те, що самореалізація як самобудівництво та саморозвиток школярів стає успішною лише за умови належного сприятливого соціального поля (мікросоціуму). Зусилля дорослих в цьому разі мають бути спрямовані не на зміну певних рис і особливостей підростаючих особистостей, а на пробудження, посилення внутрішніх чинників розвитку потреб, мотивів, здібностей, вольових зусиль, створення сприятливих соціально-педагогічних умов.

Результати дослідження. Для майбутньої професійної самореалізації старшокласників важливу роль відіграє виховання цілей-мрій. Мріяти – це бажати досягти необхідного для життєдіяльності результату.

Нами визначено шість типів життєвих цілей.

1 тип. Міцне здоров'я. Молодість. Краса. Довголіття.

2 тип. Чудові відносини з партнером. Прекрасна сім'я.

3 тип. Багатство. Кар'єра. Лідерство. Влада.

4 тип. Щастя і задоволення спілкуватися з людьми, мати друзів і бути авторитетом для них.

5 тип. Самореалізація. Авторитетність у своїй справі. Геніальність. Слава.

6 тип. Висока духовність. Надздібності.

А також, тип 7 – гармонійне об'єднання двох або кількох цілей.

Таким чином, кожний тип має кілька цілей. Наведемо приклади.

1 тип.

Міцне здоров'я. Юнак не хворіє, а якщо хворіє, то дуже рідко. Він виглядає свіжим, квітучим, здоровим. Сильний, спритний, витривалий, стійкий. Він займається спортом, і у нього багато що виходить, перевантаження витримує легко. Має спортивну фігуру. Із віком він може виглядати не таким молодим і гарним, як у молодості, але якщо в нього міцне здоров'я, то чоловік і надалі не хворіє, витривалий і відчувається дуже добре.

Молодість. Жінка, незалежно від віку, виглядає молодою та свіжою... У неї майже немає зморшок. Лицем набагато молодша свого віку. Фігура, як у молодій дівчини. «А сама-то величава, виступає, будто пава...», як писав Пушкін...

Краса. У дівчини гарні правильні риси обличчя, погляд. Вона може бути дуже привабливою.

Довголіття. Довго жити – жити більше 80-ти років. Хтось хоче бути здоровим, хтось молодим або молодою, хтось бажає бути гарним або гарною, хтось бажає довго жити... А більшість людей бажають усе це!

2 тип.

Чудові відносини з партнером. Партнер – це чоловік або дружина, з якими Ви в шлюбі, або кохані чоловік чи жінка, з якими ви не в шлюбі. Це кохані юнак чи дівчина. Чудові – це ті відносини, що приносять щастя, тобто наповнення, розвиток і задоволення. Хоча для деяких людей достатньо якогось одного із названих критеріїв.

Прекрасна сім'я. Це люблячі, розуміючі одне одного чоловік та дружина, люблячі діти, які приносять радість. Це щастя від того, що є сім'я. Є дівчата, які бажають, щоб у них було багато чоловіків, з якими вони експериментують усілякі відносини. Іноді, чоловіків чи юнаків декілька одночасно. Є юнаки, цілком котрих мати багато дівчат. Ціль – мати чудових діточок.

3 тип.

Робота. Ціль – мати роботу (будь-яку). Заробіток. Ціль – мати хороший заробіток. На основній роботі і додатковій. Багатство. Ціль – мати багато, дуже багато, дуже-дуже багато грошей. Кар'єра. Мета – зробити кар'єру. Тобто піднятися по службовій драбині. Лідерство. Ціль – очолити структуру. Свою або чийось (засновника або державну структуру). Влада. Мета – висока посада. Для самоповаги, використання службового становища, можливості швидше досягти свої цілі і т.д. Висока влада. Ціль – стати Президентом, народним депутатом, міністром, мером, мільярдером.

4 тип.

Широкі контакти. Знайомства. Щастя і задоволення спілкуватися зі знайомими, друзями і бути серед них авторитетним. Добре самому. Мета – уміти отримувати приємні враження, будучи наодинці. У кожного свій смак: читання, духовні практики, мандрівки тощо. Щастя і задоволення спілкуватися з людьми. Ціль – мати знайомих, з якими цікаво. Щастя і задоволення спілкуватися зі знайомими, друзями і бути серед них авторитетним. Не просто приємно проводити час із зна-

йомими і друзями, а бути авторитетним у їхньому колі. Може, навіть лідером.

5 тип.

Самореалізація. Реалізуватися у своїй професії. Тобто стати майстром своєї справи і досягти в порівнянні з колегами значних результатів. Авторитетність. Бути авторитетом, кращим на своїй роботі, навчанні, у своїй сфері діяльності – спорті, політиці, на естраді, ресторани, магазині, фабриці, школі, університеті тощо. Геніальність. Створення того, що до тебе ще не було створено. Підняття над «колегами по цеху» на порядок або декілька порядків. Геніальність дуже тісно пов'язана з наддосягненнями у своїй або кількох сферах діяльності. Наддосягнення. Видатні, геніальні досягнення у своїй сфері діяльності. Або у кількох сферах. Слава. Не лише зверийдосягнення, але й широка резонанс про них. І часто не лише серед колег, але й у більш широких колах. Часто не лише в своїй країні, а й у цілому світі. Не лише у свою епоху, але й у всі часи.

6 тип.

Висока духовність. Розуміння законів всесвіту, законів людських відносин. Не просто розуміння, а використання їх для себе і для інших людей. Духовність – це те, що робить нас сильнішими. Це не релігійність і не мораль. Хоча вони багато в чому перетинаються. Це розуміння, знання, успішне використання. Надздібності. Це здатність до того, на що не здатна більшість людей. Від «звичайних» надздібностей: феноменальна пам'ять, знання багатьох мов, величезна сила і т.д. до володіння окультними феноменами: ясновачення, читання думок, зцілення дотиком, гіпноз, ходіння по воді, проходження крізь стіни тощо.

7 тип. Гармонійне об'єднання двох або кількох цілей. Можлива також їхня гармонійна взаємодія.

Висновки. Виховання самореалізації старшокласників розглядається нами як інтеграція цілей-мрій, типів життєдіяльності та врахування особистісних якостей при виборі майбутньої професії. Самореалізація – це:

- бути кращим із кращих у своїй справі;
- досягнення видатних успіхів у своїй справі і отримання від них неабиякого задоволення;
- становлення себе як людини з великої букви;
- самовіддана праця задля себе і людей;
- отримання задоволення від своєї праці і значні досягнення у своїй справі;
- бути кращим із кращих у своїй справі;
- очолити організацію, де працюю і довести її до процвітання.

Виховання професійної самореалізації полягає в реалізації потенціалу особистості у професійній сфері, професійній діяльності. Це процес усвідомлення і кристалізації особистістю власної сутності та розгортання її у вигляді реалізації власного потенціалу з його опрідметненням у майбутній професійній діяльності.

Література

1. Воронцова Ж.В. Аспекти технології самореалізації особистості старшокласників у системі навчання / Ж.В. Воронцова // Наукові записки кафедри педагогіки: Зб. наук. пр. – Харків: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2003. – Вип. X. – С. 11-18.
2. Лебедик І.В. Основи професійної самореалізації вчителя. / І.В. Лебедик. Посібник. – Кіровоград: ТОВ «ІМЕКС-ЛТД», 2006. – 62 с.
3. Левченко Л.С. Творча самореалізація старшокласників у науково-дослідницькій діяльності шкіл нового типу. Автореф. дис. канд. пед. наук 13.00.01 – теорія та історія педагогіки. – / Л.С. Левченко; Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. – Харків, 1999. – 19 с.

В.П. Завада
(Полтава)

К ПРОБЛЕМЕ ВОСПИТАНИЯ САМОРЕАЛИЗАЦИИ СТАРШЕКЛАССНИКОВ В БУДУЩЕЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье произведён теоретический анализ подходов к сущности самореализации личности, представлены основы воспитания у старшеклассников способности к будущей профессиональной самореализации.

Ключевые слова: самореализация старшеклассника, будущая профессиональная самореализация, культура профессиональной самореализации.

V.P.Zavada

CHALLENGES TO PUPIL'S EDUCATION IN SELF-REALIZATION OF FUTURE PROFESSIONAL ACTIVITY

In the article capacity has the conducted theoretical analysis of approaches to essence of self-realization of personality, represented bases of education for future professional self-realization.

Key words: self-realization of pupil, future professional self-realization, culture of professional self-realization.

УДК 37.033
Л.Г. ГОРЯНА
(Київ)

ЕКОЛОГІЧНИЙ ПРОЕКТ ЯК СПОСІБ УПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ШКІЛЬНІ ПРИРОДНИЧІ ДИСЦИПЛІНИ

Ключові слова: технологія навчання, навчальний проект, природничі дисципліни

Постановка проблеми. В освітянських колах багато дискутують, якою повинна бути здоров'язбережувальна складова шкільної освіти в Україні, одним із шляхів якої є проєктивна екологічна освіта школярів. Як правило, вона здійснюється за трьома моделями: шляхом екологізації змісту традиційних навчальних дисциплін (географії, біології, хімії, фізики), запровадження окремих інтегрованих курсів або за змішаною моделлю.

Проте небезпідставно можна стверджувати – найістотнішим недоліком нашої традиційної системи освіти є те, що під час вивчення природничих дисциплін у школі загальні закони природи, зазвичай, не виступають у ролі наскрізних принципів обґрунтування причинно-наслідкових зв'язків у здобутті знань. У результаті цього в школярів формується інтелект на репродуктивному рівні (виконання будь-яких завдань за зразком або за інструкцією). Знання стають пасивними – це призводить до невміння переносити їх в інші навчальні ситуації та в життєву практику, а отже, самостійно приймати своєчасні й адекватні рішення [1, с.5].

За цих причин гальмується формування в учнів екологічного мислення (бережливого ставлення до природи, екологічної свідомості й екологічної культури, бережливого ставлення до власного здоров'я та життя інших).

Звичайно, причини і наслідки розвитку негативних екологічних ситуацій, можливість і необхідність подолання екологічної кризи мають відображувати за-